

УДК 94(477)«1945/1991»
orcid.org/ 0000-0003-4158-1641

ЯМЧУК Павло Миколайович

доктор філософських наук, професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва, академік АН ВО України

ОСОБИСТОСТІ В ІСТОРІЇ. СВІТОГЛЯДНІ ПОЗИЦІЇ МИКОЛИ СКРИПНИКА, МИКОЛИ ПІДГОРНОГО, ПЕТРА ШЕЛЕСТА, ОЛЕСЯ ГОНЧАРА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ. (декілька міркувань про український собор в несоборні часи)

У пропонованій студії дозволимо собі зосередитись на низці мало-відомих, проте актуальних для розуміння та усвідомлення природи української духовно-національної ідентичності фактів. Як часто доводиться читати в російських публіцистичних та й, зрештою, наукових працях, українці обіймали найвищі щаблі в радянській ієрархії. Це відповідає дійсності. Але там нечасто зустрічаються об'єктивні свідчення про те, які світоглядні позиції вони обстоювали. На наш погляд, цю лакуну слід заповнити. Особливо, якщо мовимо про еру глобальної інформатизації. А отже – про інформативне осмислення не лише сучасності й майбутніх перспектив, а й джерел недавнього минулого. Без такого адекватного осмислення – немає майбутнього для нації й країни як самодостатньої одиниці цивілізаційного простору.

Друга особа в партійно-державній ієрархії СРСР в 1965-1977 роках, полтавський українець Микола Вікторович Підгорний, так само як і його послідовник й спадкоємець на посаді керманіча УРСР народжений на Харківщині Петро Шелест в добу імперських репресій проти автора і твору твердо виступили на захист історіософських підвалин роману Олесея Гончара «Собор». Та – його автора. Виступили тоді, коли чітко усвідомлювали – жодної підтримки з боку імперського центру й імперії в цілому вони не матимуть. Більше того – знали, що матимуть жорстокий опір та цілком ймовірні переслідування. Саме тому, не викликає щонайменших сумнівів свідомо україноцентричність їхньої позиції. Ця позиція *українців* і – водночас - комуністично-радянських керманічів УРСР і СРСР стосовно захисту роману Олесея Гончара «Собор» становить в масштабно-глибинному сенсі жертовно-незнищену українську універсалью.

Нині загальновідомо, що М. В. Підгорний на засіданні московського Політбюро, незважаючи на агресивні напади прихильників імперсько-радянської ідеології, захищав «націоналістично-релігійний твір» - роман «Собор» та його автора від репресій. М. В. Підгорному вдалося це зробити. Про це свідчить, зосібно у «Щоденикові» сам О. Т. Гончар. Автор «Собору» не був заарештованим. Більше того. Він залишився членом найвищого ареопагу ССРСР – ЦК КПСС, був депутатом Верховної Ради ССРСР, залишився в керівництві Спілки Письменників ССРСР і УРСР.

У цьому зв'язку постає інше питання. Чи завжди дотримувався полтавський українець Микола Підгорний україноцентричних принципів у інших сферах роботи, перебуваючи вже в центрі Російсько-радянської імперії? На це питання повинні дати ствердну відповідь. Принаймні, ще декілька принципово-характерних аспектів його діяльності в такому напрямку вже на вершині імперського Олімпу – в Москві – засвідчують це. Його різкий опір, вже після відставки головного викривача Сталіна М. Хрущова, спробам реабілітації Сталіна у 1969 році, опір Миколи Підгорного розчавленню радянськими панцерниками Празької весни достеменно засвідчує це.

Українська ідентичність – і дотепер складне й неосмислене явище. Направду. Сутнісно, чим саме відрізняється нарком освіти УСРР, що під тиском сталінської влади закінчив своє життя самогубством як «український буржуазний націоналіст», більшовик із 1898 року, з часу заснування В. Ульяновим (Леніним) РСДРП – Микола Скрипник, який, ризикуючи власним життям, боронив українських «буржуазно-націоналістичних» письменників 1920-х років та обстоював вільний від московських приписів український правопис 1928 року, що зрештою й отримав свою назву від його прізвища – «скрипниківка» (М. Скрипник теж народився і зростав на Лівобережній Україні), від іншого Миколи – Миколи Підгорного, який дієво втілював ту ж саму україноцентричну світоглядно-буттєву стратегію виживши після Голодомору й репресій 1930-х, вже наприкінці 1960-х років, захищаючи від московсько-радянських репресій християнський український роман Голови Спілки Письменників радянської України зі знаковою назвою «Собор»? І Микола Підгорний, і його однодумець у часі й в українській трансцендентальності, Микола Скрипник та їхній однодумець Петро Шелест – теж оборонці української духовно-інтелектуальної ідентичності та української мови як її осердя іманентно слідували, усвідомлюючи це чи ні, духові української незнищенності, оприявленому в світоглядних універсалиях фундаторів УАПЦ митрополита Василя Липківського, благовісника В. М. Чехівського, ідеологів українського націоналізму Д. Донцова, Л. Ребета, Р. Шухевича, С. Бандери.

З віддалі літ, осмислюючи пройдений і ним самим і Україною, уярмленою в УРСР-ССРСР, Олесь Гончар занотовує в «Щоденику», читаючи апологетичні спогади помічника В. Щербицького В. Врублевського про свого патрона: «... В. В. (Щербицький П. Я.) – теж трагічна постать. Кожен з укра-

їнських лідерів... мав вибирати: працюватиме він на Україну чи на Москву. І, звичайно, кожен (*хіба що за винятком Скрипника*) вибирав останнє. Хто виявив би непослух не протримався б коло керма й трьох днів. В. В. це розумів. До того ж він... не мав зі школи українського виховання... його (цілком щиро) влаштував імідж просто «советского человека». Ніколи я не бачив його таким злим, як тоді, коли він починав говорити про свого попередника – Шелеста. В. В. ненавидів його люто. *Можливо й за те, що Шелест – хоч і незграбно – але все-таки щось намагався робити для України. До речі – як і Підгорний...* (курсив усюди наш П. Я.) (Гончар, 2002-2004, с. 510).

Підсумовуючи сказане. В українців, мовимо без непотрібного пафосу – завжди важка доля, який би життєвий шлях ми не обирали. У нас завжди є декілька шляхів. **Перший** із них стелиться на відносно комфортне вигнання. Якщо це вигнання не є ворожим до всього українського для вигнанця, як в недоазійських імперіях, де знищується через системне припинення приналежності до українства сама духовно-національна ідентичність, воно завершується тривалою тугою за Батьківщиною і відносно спокійним відходом у Вічність. Приклади митрополита Іларіона (проф. Івана Огієнка), Євгена Маланюка, Володимира Винниченка, Василя Барки, Уласа Самчука, Арк. Любченка, Дмитра Донцова, Дмитра Чижевського та не лише їх, є яскравими свідченнями цьому. Вони врятувалися із духовно-інтелектуальної й буттєвої пастки, яка навіки скалічила б їхнє буттєве й згнаньбила б їхнє посмертне життя. Ціною порятунку стала розлука з Україною. Засуджувати їх не маємо права, оскільки і там, на чужині вони повсякчас мріяли про повернення до України. А головне – повсякчас працювали заради її звільнення.

Другим шляхом до утвердження звільненої України є звитяжна й страдницька путь нескорених українців ХХ віку. Від вбитого у 1926 році агентом ГПУ ССРСР в Парижі Симона Петлюри, від знищених паростків українського Духовного Відродження символом якого стали УАПЦ та її батько-фундатор, біля Умані народжений, митрополит Василь Липківський, від закатованого на облудно-ганебному судовому процесі СВУ у Харкові 1930 року академіка Сергія Єфремова та його однодумців-страдників і до Івана, Леоніди, Надії Світличних, Василя Стуса, Василя Симоненка, Євгена Сверстюка, В'ячеслава Чорновола, Левка Лук'яненка. Зрештою, *майже все* українське Відродження минулого віку було розстріляним і потоптаним у різний спосіб. Від ще ненародженого паростку і до ледве народжених сходів.

Втім, було й **третє** зерно, зроджене на українській ниві. Про нього теж не слід забувати. Микола Підгорний та Петро Шелест не були активними звитяжцями боротьби за українську долю. Такими, наприклад, як їхні ровесники – Герої Крут. Вони не стали ані оборонцями Української держави нетривалих часів гетьманату Павла Скоропадського, ані вояками за незалежність України у війську УНР. Вони обрали іншу долю. Точніше сказати

– їх обрала інша доля. Але у доволі стрімкій радянській кар'єрі, народжених на Слобожанщині українців, збереглося їхнє українське козацько-бунтівне ество. Зрештою, цей вибір навіть не від них особисто залежав. Він був визначеним їхнім тисячолітнім родоводом, коли від дідів і прадідів передавалася ключова християнська Істина: «на злі добра не збудуєш». Саме тому, різко виступаючи проти сталінізму та його рецидивів у хрущовську й постхрущовську добу, Микола Підгорний іманентно перебував в семіосфері українського розуміння стосунків державної – метропольно-радянської влади з інтелігенцією, з усією громадою й громадськістю.

Так само, підпорядковуючись поклику й іманентному зв'язкові з предковічною мораллю обстоюючи українське в Україні діяли і нарком освіти УСРР Микола Скрипник, і радянський керманіч УРСР Петро Шелест. Їхній шлях, так само як і шлях інших українців, що змушені були жити й працювати в чужій та жорстокій добі не був легким. Але, як ми бачимо нині, з віддалі літ і зі ще й досі малоактуалізованих джерел, це був шлях до одвічного тисячолітнього українського християнського Собору.

Список використаних джерел

Гончар О. Щоденники : у 3 т. / упоряд., підгот. текстів, іл. матеріалу та передм. В. Гончар. Київ: Веселка, 20022004.

References

Honchar O., & Honchar V. (Comp.) (2002-2004). *Shchodennyky [Diaries]* (Vol. 1-3) Kyiv: Veselka [in Ukrainian].

УДК 78.01(34)

orcid.org/ 0000-0003-0844-4004

ЦЕБРІЙ Ірина Василівна

доктор педагогічних наук, професор кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

КЛАСИЧНЕ МИСТЕЦТВО В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Як процес складного перетворення світової системи, інформаційний простір не лише охопив всі сфери культури, а й став ключовою ознакою сучасної епохи. Трансформація традиційних цінностей і радикальне переосмислення фундаментальних понять проникли навіть в ті галузі, де панувала суб'єктивна творчість духу. У той же час сьогодні очевидно, що формування глобальної цивілізації далеко від лінійної однозначності, воно супроводжується одночасно безліччю різних процесів і не допускає жорсткої категоричності в їхній оцінці.